

SERBEST BÖLGELER VE DIŞ TİCARET İLİŞKİSİ: GAZİANTEP SERBEST BÖLGESİ ÖRNEĞİ

THE RELATIONSHIP BETWEEN FREE ZONES AND FOREIGN TRADE: CASE OF
GAZİANTEP FREE ZONE

Sumru BAKAN¹
Seyit GÖKMEN²

Öz

Serbest bölge,ülke içerisinde bulunduğu halde dış ticaret, vergi ve gümrük mevzuatının dışında bırakıldığı bölgeler olarak tanımlanabilir. Vergilerden ve kısıtlamalardan arındırılmış bu bölgeler uluslararası ticaretin gelişmesinde potansiyel bir öneme sahiptirler. Bu çalışmada, Türkiye'deki serbest bölgelerin ithalat ve ihracat performansları ve dış ticaret içerisindeki yeri ve önemi değerlendirilmiştir. Ayrıca, Gaziantep Serbest Bölgesi'nin dış ticaret performansı yıllara göre değerlendirilmiş ve diğer serbest bölgeler içerisindeki konumuna dikkat çekilmiştir. Gaziantep Serbest Bölgesi ticaret hacminin diğer serbest bölgelerden geri kaldığı vurgulanmıştır. Ülkeler arası gümrük duvarlarının dışında yer alan serbest bölgelerin, uluslararası ticarete olumlu yönde katkılar yaptığı sonucuna ulaşılmış ve Türkiye'nin toplam dış ticaretinde daha etkin bir konuma gelmesinin gerekliliği belirtilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Serbest Bölge, Uluslararası Ticaret, Gaziantep Serbest Bölgesi, Gümrük Uygulamaları, İthalat, İhracat

Abstract

Free zones can be defined as areas any economic activities without the intervention of the customs authorities. These areas which are without any restriction have a significant potential on developing international trade. The significance and international trade performances of free trade zones in Turkey are examined in this study. Besides, international trade performance of Gaziantep Free Zone is evaluated by years and the importance of Gaziantep Free Zone in all other free zones, is pointed out. It is emphasized that Gaziantep Free Zone fall behind in other free zones in Turkey. In conclusion, Free zones as a place without borders favorably contribute to international trade and it is needed that free zones should be more effective in Turkish foreign trade.

Key Words: Free Zone, International Trade, Gaziantep Free Zone, Customs Applications, Import, Export

¹Yrd. Doç. Dr. Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İ.İ.B.F, İktisat Bölümü, 03488139334/1514, sumrubakan@kilis.edu.tr

²Arş. Gör. Kilis 7 Aralık Üniversitesi, İ.İ.B.F, İktisat Bölümü, 03488139339/1522, seyitgokmen@kilis.edu.tr

1. GİRİŞ

20. yüzyıl itibariyle küreselleşme sürecinin hızla yayıldığı ve buna bağlı olarak ülkeler arası ticaretin seçenek olmaktan çıkıp bir zorunluluk halini aldığı görülmektedir. İkinci Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi eğilimleri günümüzde de devam etmektedir. Uluslararası ticaretin sadece bir ülke için değil tüm ülkeler için fayda sağladığı görüşünün kabul edilmesiyle birlikte ülkeler ticaret hacimlerini artırmak için çeşitli uygulama ve yöntemler geliştirmektedirler. Bu amaçlarla 1947 yılında GATT (Gümrük Tarifeleri Ticaret Genel Anlaşması) ithalat vergilerini azaltmak ve uluslararası ticareti kolaylaştırmak amacıyla imzalanmıştır. GATT anlaşması uzun yıllar boyunca yürürlükte kalmış ve 1995 yılında yerini Dünya Ticaret Örgütü'ne (WTO) bırakmıştır. 2013 yılı itibariyle Dünya Ticaret Örgütü'ne üye ülke sayısı 157'ye ulaşmıştır. Dünya Ticaret Örgütü'nün kuruluş amacı olan uluslararası ticaretin geliştirilmesi hususu, dış ticareti kolaylaştırıcı uygulama ve yöntemlerle geliştirilmek istenmektedir. Bu uygulamalardan bir tanesi ise çalışmada incelenmekte olan serbest bölgelerdir.

Serbest bölgeler fiziki ve idari olarak ülke sınırları içerisinde bulunmalarına rağmen özel olarak belirlenmiş bir bölgede, ülkedeki gümrük rejiminden bağımsız olarak faaliyet gösterir. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerdeki serbest bölge uygulamaları birbirinden farklı olmakla birlikte genel amaç kalkınma, dış ticaret ve buna bağlı olarak ihracatın artırılması olmuştur (www.ekonomi.gov.tr,2013).

2. SERBEST BÖLGELER İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

2.1. Tanım

Serbest bölgeler uluslararası ticaret literatüründe özel gümrük rejimleri içerisinde değerlendirilmektedirler. Başka bir ifade ile ülkeler arası genel ticari anlaşmalarının dışında gerçekleşen istisnai bir durum teşkil etmektedirler.

Serbest bölgeleri genel bir tanımlama içinde değerlendirirsek, ülke sınırları dahilinde olmakla birlikte, dış ticaret, vergi ve gümrük mevzuatının uygulanması açısından gümrük hattı dışında sayılan bölgeler olarak tanımlanabilir (Erdoğan ve Ener, 2005:1).

Daha özel bir tanıma göre serbest bölgeler, bir ülkenin siyasi bölgeleri içerisinde ancak, gümrük ve vergi sınırları dışında kalan, ticari, üretim ve hizmet faaliyetlerinin kolaylaştırılması amacıyla ekonomiye devlet müdahalesinin en az şekilde gerçekleştiği, bir bakıma üçüncü ülke statüsündeki yer olarak tanımlanabilir (Bağrıaçık, 1999:1).

2.2. Tarihçe

Serbest ve özgür ticaret anlayışı insanlık için yeni bir kavram değildir. Serbest bölgelerin ilk oluşumları serbest şehirler olarak anılmakta ve oldukça eski tarihlere dayanmaktadır. Nitekim ticaretin öneminin anlaşılması ile birlikte ticaret şehirlerinin çeşitli askeri ve siyasi çatışmalardan ayrı tutulduğu görülmektedir.

Serbest bölge oluşumları ilk çağlardan beri çeşitli isim ve şekiller altında görülebilir. İlkçağda Kartaca ve Sur şehirleri tam olarak serbest bölge özellikleri göstermemekle beraber ilk uygulama denemeleri olarak gösterilebilir. Antik Yunan'da bulunan Chalcis ve Pire limanları ise bugünkü serbest bölgelerle karşılaştırılabilir bir düzeyde niteliklere sahiptir. Pire limanında bir taş duvar ile limandan ayrılmış bir alan bulunmaktaydı. Bu alan serbest bölgelerin temel fiziki özelliği olan "belirlenmiş bölge" özelliği göstermiştir. Roma İmparatorluğu döneminde de çeşitli serbest bölge özelliği taşıyan şehirlere rastlanmakla birlikte, imparatorluğun gerileme ve parçalanma dönemlerinde serbest şehir uygulamalarında gerilemeler görülmüştür. 15. yüzyılda ortaya çıkan merkantilizm politikaları sonucunda oluşturulan gümrük duvarları serbest şehirlere büyük zararlar vermiştir. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren tekrar önem kazanmaya başlayan serbest şehirler günümüze kadar artan sayılarla gelişmeye devam etmişlerdir (Erdoğan ve Ener, 2005:12-17).

18. yüzyıldan itibaren serbest bölge uygulamaları yürüten Singapur (1819) ve Hong Kong (1842) halen önemli ticaret merkezlerindedir. Singapur ve Hong Kong serbest limanlarının önemli ekonomik başarılar elde etmesi, 1929 iktisadi bunalımı altında bulunan Amerika Birleşik Devletleri için serbest bölgeler bunalımdan çıkış için çözüm yollarından biri olarak görülmüştür. 1930'lu yıllarda ABD'de yoğunluk kazanan serbest bölgeler, daha sonraki yıllarda Avrupa'da da kurulmaya başlanmıştır (Atik, 1998:2).

1930'lu yıllarda gelişmekte olan ülkelerin ithal-ikameci politika uygulamalarının sonuç vermemesi üzerine, 1950'li yıllarda ülkeler ihracata dayalı kalkınma politikaları uygulamaya başlamışlardır. Bu dönemde ihracata yönelik kalkınma stratejisi sonucunda serbest bölgeler uygulamaya konulmuştur (Karaduman ve Yıldız, 2002:133-134).

1967 yılında Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Komisyonu tarafından serbest bölgeler, gelişmekte olan ülkelerin ihracatlarını artırmada önemli birer araç olarak kabul edilmiş ve serbest bölge sayısında hızlı bir artış gözlemlenmiştir. ABD, Japonya ve Batı Avrupa ülkelerinin emek yoğun malların üretimini geliştirmekte olan ülkelere taşımaya başlaması da serbest bölgelerin öneminin artırmıştır. Japonya'nın Tayvan ve Güney Kore'de,

Batı Avrupa'nın Hong Kong ve Singapur'da, ABD'nin ise Meksika, İrlanda ve Malezya'da yatırımlara başlaması serbest bölgeleri daha önemli bir konuma getirmiştir (Bağrıaçık, 1999:4-6).

Ülkemizde ise serbest bölge uygulamaları nispeten yeni sayılmakla birlikte, serbest bölge kurma çalışmaları Cumhuriyetin kuruluş dönemlerine dayanmaktadır. 1923-1929 yılları arasında Türk tüccarları hükümetten ticaretin geliştirilmesi amacıyla gerekli tedbirleri almasını talep etmişlerdir. Söz konusu bu tedbirlerden biri olan İstanbul Limanı içerisinde bir serbest ticaret bölgesi kurulmasıdır. Bunun üzerine çeşitli çalışmalar sonucunda 19 Temmuz 1927 tarihli "Serbest Mıntıka Hakkında Kanun" onaylanmıştır. Bu kanun Türkiye'de çıkarılmış ilk serbest bölge kanunudur. Ancak 1929 iktisadi bunalımı sebebiyle çalışmalar ertelenmiştir. İlerleyen yıllarda da çeşitli girişimler olmakla birlikte hiçbiri başarılı olamamıştır (Paksoy ve Güllü, 2011:115-116).

Türkiye'de 1930-1980 yılları arasında uygulanan ithal-ikameci politikalar sebebiyle serbest bölge kurma ve yararlanma imkanı oluşmamıştır (Orhan, 2003:118). 24 Ocak Kararları çerçevesinde uygulanmaya başlanan ihracata yönelik sanayileşme politikası ile serbest bölge kavramı tekrar gündeme gelmiştir. Bu politikalar ile birlikte ithal-ikameci politikalar terkedilip sanayileşme ve "dışa açılma" süreci başlamıştır. İlerleyen yıllarda yapılan çalışmalar sonucunda 15 Haziran 1985 tarihli Serbest Bölgeler Kanunu yürürlüğe geçmiştir. 1987 yılında Mersin ve Antalya serbest bölgelerinin kurulması ile geç kalınmış bir süreç hız kazanmıştır (Karaduman ve Yıldız, 2002:135).

2.3. Serbest Bölgelerin Amaç ve İşlevleri

Serbest bölgelerin kuruluş amaçları birçok ülke açısından farklılıklar gösterse de ülke ekonomilerinin gelişmesi amacıyla bünyesinde başlıca şu temel işlevlerini barındırır (Kutlu, 2008:69) ;

- Yabancı sermaye ve teknolojilerin getirilmesine imkan sağlamak,
- Üretim ve ihracat yapan firmalar için gerekli hammadde ve ara malları kolaylıkla temin edebilmek,
- Sağlanan teşvik ve avantajlarla düşük maliyetli mal üretimi ve ihracatını sağlamak,
- Türkiye dışından gelen malların transit olarak diğer ülkelere satımı imkanını vermek,
- Yeni istihdam olanakları sağlamak,
- Türk ihraç ürünlerinin ihracatını kolaylaştırmak ve hızlandırmak

15 Haziran 1985 tarihli 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'na göre serbest bölgelerin amacı; ihracata yönelik yatırım ve üretimi teşvik etmek, doğrudan yabancı yatırımları ve teknoloji girişini hızlandırmak, işletmeleri ihracata yönlendirmek ve uluslararası ticareti geliştirmektir.

2.4. Serbest Bölgelerin Sağladığı Avantaj ve Dezavantajlar

Serbest bölgelerin ülke ekonomilerine olumlu yönde katkı sağladığı ve birçok avantaj getirdiği genel bir kanı haline gelmiştir. Bununla beraber, birtakım olumsuz yönlerinin de bulunduğu gözden kaçırılmamalıdır. Aşağıda serbest bölgelerin sağladığı ekonomik avantajlara kısaca değinilmiştir (Akal, 2002:54-59).

-İhracat Artırıcı Etkisi: Serbest bölgelerde faaliyet içerisinde bulunan firmaların kendi üretim ihtiyaçları için gerekli olan hammadde, ara mal veya temel altyapı ihtiyaçlarını buldukları ülkeden karşılamaları bu firmalara kolaylıklar sağlar. Böylece serbest bölgeye sahip ülkenin ihracatında sayılacak olan bu ürünler, ihracat miktarını artırıcı etki gösterirler.

-İthalat Artırıcı Etkisi: Serbest bölgelerden yapılacak olan ithalat firmalara zaman kolaylığı ve esneklik kazandırır. Serbest bölgeler sayesinde nakliye riskleri ve ulaşım süresinden kaynaklanan sorunlar ortadan kalkar. Ayrıca firmaların döviz kaynaklarının akreditif nedeniyle bloke edilmesi ve bürokratik engellerin önüne geçilmiş olur.

-Döviz Geliri Artırıcı Etkisi: Artan ihracat gelirleri ve ithalat işlemlerinden kaynaklanan döviz tasarrufu sebebiyle ülkenin sahip olduğu döviz gelirleri artar. Ayrıca bölgelerde istihdam edilen kişilerin maaşlarının ve yapılan diğer ticari faaliyetlerin(bankacılık, sigortacılık, komisyonculuk vb.) döviz cinsinden ödenmesi ülkedeki döviz miktarına artırıcı etkide bulunur.

-Yabancı Sermaye ve Teknoloji Etkisi: Serbest bölgelerde üretim faaliyetleri gerçekleştiren yabancı firmaların bulunması ve bu firmaların yeni üretim teknolojilerini beraberinde getirmesi ile yabancı sermaye artışı ve teknoloji yayılımı gerçekleşir.

-İstihdam Artırıcı Etkisi: Serbest bölge, kurulan çevrede faaliyetlerin gerçekleşmesi için nitelikli veya niteliksiz işgücüne ihtiyaç duyulur ve böylece istihdamı artırıcı etkiler ortaya çıkar.

-Kıyı bankacılığı Faaliyetleri ve Transit Ticaret, Liman ve Taşımacılık Hizmetleri: Serbest bölgeler kuruldukları çevrede taşımacılık ve liman hizmetlerinin ve kıyı bankacılığının gelişmesine imkan sağlar.

Serbest bölgelerin sağladığı avantajların yanı sıra bazı dezavantajları da bulunmaktadır. Bölgelerin kurulabilmesi için yapılan geniş çaplı yatırımların oluşturduğu büyük riskler, haksız rekabet koşulları oluşturma ve kaçakçılık ve benzeri faaliyetleri için uygulanabilir ortam hazırlama gibi sebepler dolayısıyla serbest bölgelerin ülke ekonomilerine olumsuz etkileri de bulunmaktadır (Gümüş, 2007:51).

2.5. Serbest Bölgelerin Kuruluş Amaçları

Serbest bölgelerin kuruluş amaçları ülkelerin ekonomik durumları ve amaçları doğrultusunda değişebilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde yabancı yatırım ve ihracatın artırılması, istihdam gibi amaçlar hedeflenirken, gelişmiş ülkelerde daha çok dış ticaretin kolaylaştırılması hedef alınmaktadır. Dolayısıyla serbest bölgelerin kurulma amaçları ülkelerin tercihlerine kalmaktadır.

2.6. Serbest Bölgelerin Kuruluş Yerleri ve Seçimi

Serbest bölgelerin kuruluş yeri seçiminde; liman veya havaalanına giriş koşulları, altyapı, bölgenin stratejik konumu, lojistik hizmet potansiyeli ön plana çıkmaktadır. Özellikle gelişmiş ulaşım ve haberleşme sistemlerine sahip olması bölge seçiminde en önemli faktör olarak karşımıza çıkmaktadır (Atik, 1998,5).

Ülkemizde serbest bölgelerin coğrafi dağılımına baktığımızda, liman ve denizlere yakınlık belirgin bir şekilde görülebilir. Serbest bölgelerin büyük bir çoğunluğu deniz ulaşımına elverişli ve ticari açıdan önem arz eden liman şehirlerinde faaliyette bulunmaktadır. Dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta ise serbest bölgelere sahip olan illerin büyük bir kısmının sanayileşmiş ve üretim düzeyi yüksek şehirlerden oluşmuş olmasıdır.

2.7. Türkiye’de Serbest Bölgeler

Türkiye serbest bölgelerin kurulmasında diğer gelişmiş ülkelere göre geç kalmış olsa da 1987 yılından itibaren hızlı bir atılım süreci geçirmiştir. 1980 sonrası piyasa ekonomisine geçilmesiyle birlikte serbest bölgelerin kurulma ihtiyacı hissedilmiş ve yıllar itibariyle artan sayılarda ülkenin çeşitli bölgelerinde serbest bölgeler kurulmuştur. Türkiye’nin 1980 sonrası dönemde hızla gerçekleştirdiği liberalizasyon süreci ile serbest bölgeler hızla kurulmaya başlanmış olup, bunlar ciddi başarılar elde etmişlerdir.

Serbest Bölgeler Kanunu’nun ilk uygulamaları 1987’de kamu eliyle kurulan Mersin ve Antalya serbest bölgeleri olmuştur. Daha sonraki yıllarda serbest bölgelerin özel sektör eliyle

kurulabileceği fikri ortaya çıkmış, 1992 yılında kurulan Trabzon Serbest Bölgesi kamu arazisi üzerinde özel sektör eliyle kurulmuştur. 1995 yılında faaliyete başlayan İstanbul Deri Serbest Bölgesi ve sonrasında serbest bölgelerin kurulması özel sektör eline bırakılması bir politika haline getirilmiştir (Bağrıaçık, 1999:98).

Ülkemizde temel olarak ihracata dayalı yatırım ve üretimi teşvik etmek amacıyla 1987 yılından bu yana ülkemizde faaliyet gösteren serbest bölgeler aşağıda belirtilmiştir (www.ekonomi.gov.tr, 2013):

- Mersin Serbest Bölgesi
- Antalya Serbest Bölgesi
- Adana-Yumurtalık Serbest Bölgesi
- Ege Serbest Bölgesi
- Denizli Serbest Bölgesi
- İzmir Serbest Bölgesi
- İstanbul Atatürk Havalimanı Serbest Bölgesi
- İstanbul Endüstri ve Ticaret Serbest Bölgesi
- İstanbul Trakya Serbest Bölgesi
- Avrupa Serbest Bölgesi
- Kocaeli Serbest Bölgesi
- Tübitak-Mam Teknoloji Serbest Bölgesi
- Bursa Serbest Bölgesi
- Trabzon Serbest Bölgesi
- Rize Serbest Bölgesi
- Samsun Serbest Bölgesi
- Mardin Serbest Bölgesi
- Gaziantep Serbest Bölgesi
- Kayseri Serbest Bölgesi

Serbest bölgeler, ait olduğu ülkenin siyasi sınırları içinde olmaları nedeniyle siyasal yönden bağımsız değildir. Kaldı ki; bu bölgeler hükümet, mahalli idare ve ilgili kurumlar tarafından yönetilmektedir. Ancak ülke içinde uygulanan mevcut yasalar, gümrük mevzuatı ve dış ticaret rejimi bölge içinde kısmen ya da tamamen geçersizdir (Hava, 1999:115).

Serbest bölgelerde alım-satım, bankacılık, sigortacılık, kiralama, üretim, depolama, ambalajlama, mühendislik, komisyonculuk, acentelik, tasnif, yükleme, boşaltma, montaj-demontaj, bakım-onarım vb. faaliyet kollarında çeşitli işlemler gerçekleştirilmektedir.

2.8. Serbest Bölge Çeşitleri

Serbest bölgeler uygulama, faaliyet kolları ve alanları gibi çeşitli nedenlerle birbirinden farklı özellikler gösterebilir. Serbest bölgeleri çeşitlerine göre değerlendirecek olursak sekiz farklı serbest bölge türüne ulaşabiliriz (Işık ve Çabuk, 2007: 7-11).

-Serbest Ticaret Bölgesi: Serbest ticaret bölgesi, gümrük ayrıcalığı tanınan bölgeler arasında en önemlisi konumundadır. Yabancı kaynaklı malların ticaret bölgelerine girişte, yerel pazarlara önceden belirtilmemiş transit taşımacılık, re-export amacıyla taşırken, yerli mallar için ise dış satım veya yabancı mallar ile birlikte serbest ticaret bölgesine getirilme amacı taşır. Dış ticarete ilişkin mevzuat ve kısıtlamaların uygulanmadığı ya da kısmen uygulandığı bu bölgelerde ticari malların muhafazası, sergilenmesi, paketlenme vb. çeşitli ekonomik işlemler rahatlıkla yapılabilir.

-Serbest Limanlar: Yabancı menşeli malların kullanılmak, tüketilmek veya tekrar satın alınmak üzere liman içerisinde gümrük vergilerine maruz kalmadan veya en düşük tarifeye girdiği kısma serbest liman denir.

-Transit Bölge: Denize yakın veya yeterli çıkışı olmayan ülkelerindenize kıyısı olan ülkeleri depolama ve dağıtım merkezleri şeklinde kullanmak üzere kurdukları alana transit bölge denir.

Genellikle transit bölgelerde imalat faaliyetlerine izin verilmemekle beraber, depolama ve tekrar ambalajlama gibi işlemler gerçekleştirilmektedir.

-Serbest Çevre: Serbest çevreler serbest limanlara benzetmekle beraber ülkenin uzak, gelişmemiş bölgelerinde kurularak uluslararası ticaret yoluyla temin edilemeyen yerel yönetim ihtiyaçlarının karşılanması amaçlanır.

-Serbest Üretim Bölgesi:İhracata yönelik montaj ve hafif imalat sanayi üretiminin gerçekleştirildiği bölgelerdir. Çok uluslu şirketlerin emeğin ucuz olduğu bölgelere üretim faaliyetlerini taşıdıkları bölgeler olarak da bilinirler.

-Serbest Bankacılık veya Kıyı Bankacılığı: Uluslararası piyasalarda dolaşan yabancı sermayeyi çekmek için kurulan serbest bankacılık ya da kıyı bankacılığında döviz kontrolleri, faiz oranları ve munzam karşılık oranları gevşetilmekte ya da tamamen ortadan kaldırılmaktadır.

-İkiz Fabrikalar (Maquialadora):İhracat işlem bölgelerinin farklı bir türü olan ikiz fabrikalar ABD – Meksika sınırında kurulmuştur. Meksika firmalarının ABD’de imal edilmiş

parçaları gümrüksüz olarak ithal edip montajını yaptıktan sonra ABD pazarına ihraç edilmesi ile ortaya çıkmış bir serbest bölge uygulaması türüdür.

- **Yatırım Bölgeleri:** Yatırım bölgeleri ekonomik bakımdan geri kalmış alanlarda istihdam ve yatırımları artırmak için firmalara özel teşvikler verilen yatırım alanlarıdır.

3. SERBEST BÖLGELER VE DIŞ TİCARET İLİŞKİSİ

Uluslararası ticaretin geliştirilmesi amacıyla kurulan serbest bölgeler ülke ekonomisini olumlu veya olumsuz bir biçimde etkileyebilir. Bununla birlikte, gelişmekte olan ülkeler özelinde değerlendirildiğinde serbest bölgelerin dış ticaret performansını büyük ölçüde olumlu yönde etkilediği söylenebilir. Serbest bölgeler kuruldukları bölgeler itibariyle dolaylı olarak yerli üretimi ve firmaların dış ticaret kapasitelerini artırmada yol gösterici konumdadır. Yabancı yatırımlar sayesinde serbest bölgelere yatırım yapan büyük ölçekli firmalar yöresel yerli üreticilere teknoloji yayılımı ve dış ticaret pratiği kazandırmaktadır. Ayrıca sağlanan istihdam olanakları nitelikli işgücü sayısını artırmaya yardımcı olur.

Küresel ticari ilişkilerde önemli araçlardan biri olarak serbest bölgeler uluslararası ticarettibirtakım olumlu ve olumsuz özellikleri de beraberinde getirir. Serbest bölgelerde sağlanan teşvik ve indirimler ihracatı kolaylaştırmakta, bölge içinde faaliyet gösteren firmaların altyapı ve hammadde ihtiyaçları bünyesinde bulunduğu ülke tarafından karşılanması ülkeye döviz girişi sağlamaktadır. Ayrıca firmaların re-export işlemlerinde daha aktif olmasına imkan vermekte ve firmaların dünya çapında ticaret yapabilmelerini kolaylaştırmaktadır. Diğer taraftan, ithalat işlemlerinde gümrük işlemlerinin olmayışı ve bürokrasinin azalması ithalat çeşitliliğini ve kapasitesini artırır. Serbest bölgelerde ürünlerin kalma süresinin sınırsız olması ve buradaki stoklama maliyetlerinin antrepolara oranla daha ucuz olması ithalat açısından da avantajlı olmaktadır. Yurt içindeki yerli üretici için gerekli hammadde ve doğrudan tüketim mallarının serbest bölgelere daha önceden getirilmesi ile yerli üretici ithal edeceği ürünleri depolardan görerek ve test ederek istedikleri miktarda alabilmektedirler. Serbest bölgeler bu yönüyle yerli üreticilerin etkinliğini artırarak, ihracat potansiyellerine dolaylı olarak katkıda bulunmaktadır (Tümenbatur, 2012: 343-345).

Yurtiçi üretici firmaların ithalat işlemlerini serbest bölgeler aracılığıyla kısa bir zamanda gerçekleştirmesi firma maliyetlerini düşürerek ekonomik etkinlik sağlamaktadır. Ayrıca yatırım malları ithalatında sağlanan kolaylıklar üretim maliyetlerini düşürerek firmaların yurtiçi ve yurtdışı rekabet gücünü artırarak ülke ekonomisine olumlu yönde etkileyecektir (Gümüş, 2007:50-51).

Çalışmanın bu bölümünde Türkiye İstatistik Kurumu'ndan (TÜİK) elde edilen veriler ışığında Türkiye'deki tüm serbest bölgelerden yapılan ihracat ve ithalat rakamlarına dolar bazında yer verilmiştir.

Tablo 1'de serbest bölgelerden yapılan ithalat tutarları görülmektedir. Tablodan görüldüğü üzere, bütün serbest bölgelerden yapılan toplam ithalat 2000 yılında 495.865 (bin dolar) iken, 2012 yılına gelindiğinde 1.045.827'a (bin dolar) ulaşmış ve %110'luk bir artış gerçekleştirmiştir. Söz konusu tabloya göre 2000 yılında en fazla ithalat 158.661 (bin dolar) ile AHL serbest bölgesinden gerçekleştirilmiş, bunu 138.835 (bin dolar) ile Ege Serbest Bölgesi izlemiştir. 2012 yılına gelindiğinde ise Ege Serbest Bölgesi birinci sırayı alırken, Çorlu Avrupa Serbest Bölgesi ikinci sırada yer almıştır. 2001 yılında kurulan Bursa Serbest Bölgesi ise yıllar içerisinde en hızlı ithalat artışının yaşandığı serbest bölge olması açısından dikkat çekicidir.

Tablo.1 Serbest Bölgelerden Yapılan İthalat (000 \$) (2000-2012)

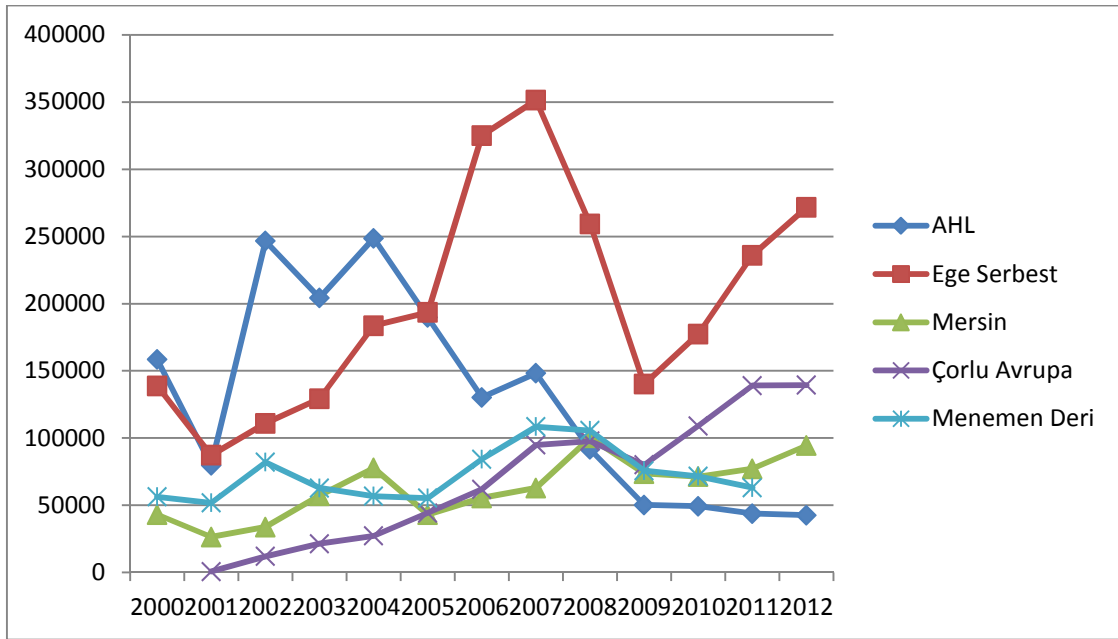
Serbest Bölgeler/Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Antalya	28379	13674	9271	10484	16920	15942	14167	21 576	19947	17644	8394	14507	8850
AHL	158661	79801	246552	204345	248641	189662	130286	148308	91558	50240	49302	43847	42654
İstanbul Endüstri ve Ticaret	66858	25029	49326	34040	44301	40305	38594	48323	53460	26856	43840	70403	78070
Ege Serbest	138835	87370	110984	129355	183650	193497	325111	351323	259226	140134	177477	235971	271583
Mersin	43177	26488	33923	57171	77832	43139	55575	62860	100203	73581	71352	77215	94414
Trakya	2671	1917	4819	7713	21328	16835	17905	33367	34059	28655	34727	48766	51040
Trabzon	97	46	579	70			56		257	223	286	23	3117
İzmir													52748
Yumurtalık		3775	15751	28804	21487	28952	20336	34674	55146	49863	75771	86852	92192
Samsun		172	74	853	39012	25575	25177	43177	186604	3935	5147	7599	8330
Kayseri		110	1278	18300	40673	53727	82492	106651	110043	79382	86605	89751	62530
Çorlu Avrupa		736	12081	21446	27284	44388	61955	94932	97839	80143	109104	139109	139474
Gaziantep		9087	3133	1229	7 064	6 746	2538	616	189	4430	362	2119	1223
Bursa		2781	3988	10395	13955	35138	69675	96939	109762	82574	104137	126328	111374
TÜBİTAK MAM			109	871	3232	2 379	969	2415	3490	4603	3318	2088	1240
Kocaeli				20	6015	6 815	12584	68468	104858	244669	32847	26092	23861
Denizli				881	478	1 446	2348	1620	1864	1620	2315	3411	3128
Mardin	805	351			2745	108	53			924	1875	774	
Menemen Deri	56367	51822	82096	62935	56843	55402	84310	108481	105699	75811	71589	63202	
Rize	16		540			4	11		46				
Erzurum		41											
TOPLAM	495865	303200	574504	588912	811460	760060	944142	1223729	1334250	965287	878447	1038057	1045827

Kaynak: TÜİK, 2012

Tablo 1'den elde edilen verilere dayanarak oluşturulan Grafik 1' e göre, yıllar içerisinde en fazla ithalatın Ege Serbest Bölgesinden yapıldığı göze çarpmaktadır. Söz konusu bölgeden yapılan ithalatın 2001 yılından itibaren kademeli olarak yükselerek, 2007 yılında en yüksek değerine ulaştığı, bu yıldan sonra 2010 yılına kadar hızlı bir düşüş sergilediği ve 2010

yılından sonra yeniden yükselişe geçtiği görülmektedir. Grafiğe göre yıllar itibariyle Ege Serbest Bölgesini Atatürk Havalimanı (AHL) Serbest Bölgesi takip etmektedir. Bununla birlikte, AHL Serbest Bölgesinden yapılan ithalat 2007 yılına kadar istikrarsız bir yapı sergilemektedir. 2007 yılından sonra ise 2010 yılına kadar hızlı bir düşüş gerçekleştirmiş, bu yıldan sonra durağan bir yapı göstermiştir. Mersin, Çorlu ve Menemen Deri Serbest Bölgelerinden yapılan ithalatın ise 2008 yılında en yüksek değerine ulaştığı, bu yıldan sonra düşüşe geçtiği görülmektedir.

Grafik 1: Seçilmiş Serbest Bölgelerden Yapılan İthalat

Kaynak: TÜİK,2012

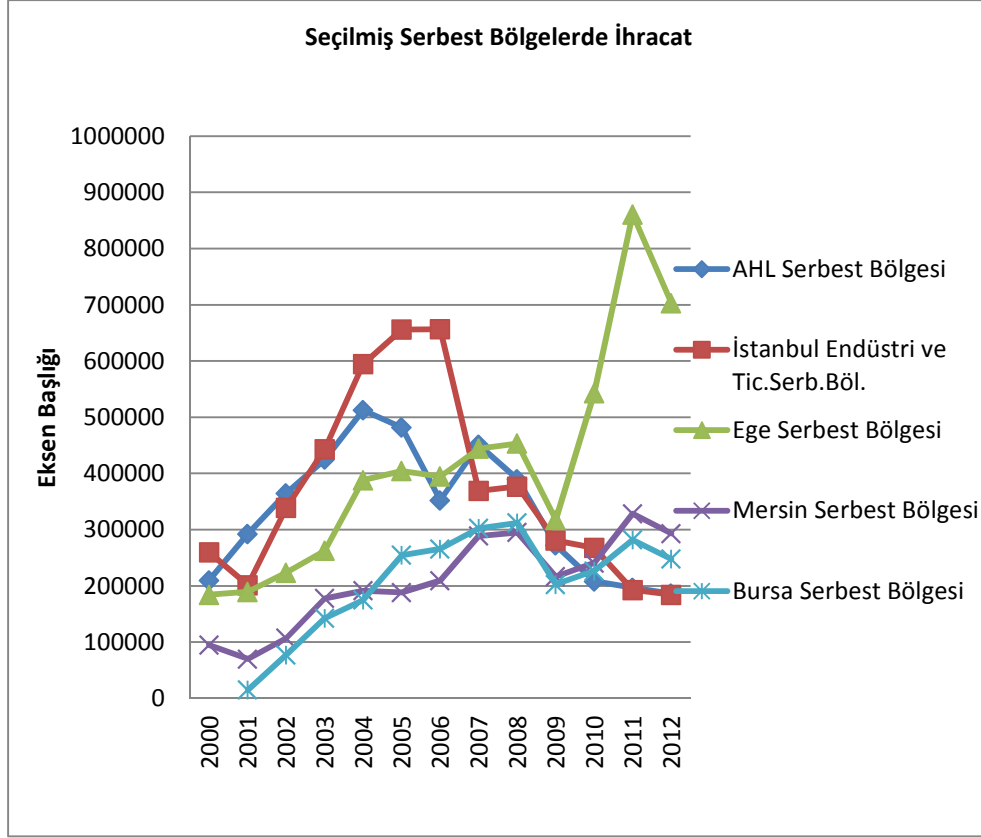
Tablo 2’de 2000-2012 yılları arasında serbest bölgelerden yapılan ihracat rakamlarına yer verilmiştir. Serbest bölgelerden yapılan toplam ihracat 2000 yılında 895.420 (bin dolar) olarak gerçekleştiği halde, 2012 yılına gelindiğinde 2.295.051 (bin dolar)’a ulaşmış ve %156 artmıştır. Tablodan elde edilen veriler ışığında 2000 yılında en fazla ihracat 259.581 (bin dolar) ile İstanbul Endüstri ve Ticaret Serbest Bölgesi’nden yapılmış, bunu 209.936 (bin dolar) ile AHL Serbest Bölgesi izlemiştir. 2012 yılında ise 702.918 (bin dolar) ile Ege Serbest Bölgesi birinci sırayı aldığı halde 292.968 (bin dolar) ile Mersin Serbest Bölgesi ikinci sıraya yerleşmiştir.

Tablo.2 Serbest Bölgelerden Yapılan İhracat (000\$) (2000-2012)

Serbest Bölgeler/Yıllar	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Antalya	78 070	60 029	37 283	38 832	54 150	56 443	62 272	95 324	149 010	92 978	96 907	104 094	82 525
AHL	209936	292 291	364 772	424 879	512 664	481 830	352 114	451 055	389 861	272 211	208 086	196 603	186 115
İ. Endüstri ve Ticaret	259581	201 429	338 838	443 014	594 664	655 923	656 521	369 084	376 700	280 695	267 621	192 829	184 349
Ege Serbest	184154	189 447	223 480	262 619	388 145	404 206	394 580	444 188	453 445	317 561	543 140	860 723	702 918
Mersin	94 538	69 660	107 087	177 757	191 462	188 281	209 318	288 697	294 843	216 407	240 629	328 433	292 968
Trakya	17 170	30 985	119 287	166 913	233 387	338 883	363 804	269 325	198 135	148 225	126 154	118 238	114 038
Trabzon	492	2 632	1 419	3 192	4 430	5 517	5 479	16 393	22 987	6 703	7 867	2 817	265
İzmir													24 720
Yumurtalık	173	228	2 204	5 070	3 751	2 374	1 732	13 621	27 034		19 203	20 000	16 341
Samsun	4 120	5 515	2 975	2 803	3 863	4 882	3 434	5 206	2 585	3 407	1 365	2 432	1 676
Kayseri		2 773	669	1 135	10 439	20 456	20 496	34 597	164 192	2 335	4 302	4 537	4 150
Çorlu Avrupa		627	13 282	21 749	27 852	48 690	93 582	103 496	103 506	82 352	103 262	106 390	113 125
Gaziantep	46	4 456	72 657	140 930	214 471	317 239	329 744	346 297	328 853	166 316	136 050	139 028	148 886
Bursa		7 677	23 003	21 571	18 516	16 182	12 023	9 720	8 162	5 565	7 663	12 149	27 119
TÜBİTAK MAM		14 812	77 242	142 443	174 905	254 464	265 529	302 299	312 117	202 461	226 493	281 804	247 768
Kocaeli			2 128	3 228	379	2 397	4 075	8 322	7 515	7 005	5 064	3 444	3 808
Denizli			613	3 970	27 905	63 395	128 613	120 793	113 241	106 055	65 496	143 745	139 195
Mardin			0	15 797	55 844	70 652	18 836	19 202	7 423	3 822	4 606	5 561	5 085
Menemen Deri	875	233	2 035	2 055	1 510	527	257		1		9		
Rize	45 268	50 302	49 503	50 309	45 300	40 884	44 810	45 259	48 451	29 653	19 872		
Erzurum	997	681											
TOPLAM	895 420	933 778	1438477	1928266	2563637	2973224	2967219	2942876	3008061	1943751	2083788	2522826	2295051

Kaynak: TÜİK,2012

Grafik 2’de ise seçilmiş serbest bölgelerden yapılmış ihracat rakamları görülmektedir. Tablo 2’deki verilere dayanarak oluşturulan söz konusu grafiğe göre, 2006 yılına kadar en fazla ihracatın İstanbul Endüstri ve Ticaret Serbest Bölgesi’nden gerçekleştirildiği görülmekle birlikte, bu yıldan sonra 2012 yılına kadar (2008 yılı haricinde) sürekli düşüş göstermiştir. AHL Serbest Bölgesi’nden gerçekleştirilen ihracat 2004 yılına kadar ikinci sırada yer alarak sürekli yükseliş göstermiştir. Bununla birlikte, söz konusu serbest bölgeden yapılan ihracat 2004 yılından sonra düşüşe geçmiştir. Grafikten görüldüğü üzere, Ege Serbest Bölgesi’nden yapılan ihracat 2008 yılına kadar istikrarlı bir biçimde yükseldikten sonra, 2009 yılındaki azalışın ardından tekrar hızlı bir artış kaydederek, en fazla ihracat yapılan bölge haline gelmiştir.

Grafik 2: Seçilmiş Serbest Bölgelerden Yapılan İhracat

Kaynak: TÜİK,2012

4. GAZİANTEP SERBEST BÖLGESİ DEĞERLENDİRİLMESİ

Gaziantep Serbest Bölgesi T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı'nca 18.01.1999 tarihinde resmen faaliyete geçmiştir. Serbest Bölge İşlem Formu ile ticari anlamda bölgeye ilk mal girişi 26.07.1999 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Gaziantep Serbest Bölgesi, arazisi ve kuruluş işletilmesi tamamen özel sektöre ait olarak kurulmuştur. Adı geçen serbest bölgenin faaliyet konuları 3218 Sayılı Serbest Bölgeler Kanunu'na göre üretim, alım-satım, montaj-demontaj, bakım,onarım, bankacılık, sigortacılık, finansal kiralama, depo işletmeciliği, işyeri kiralama ve diğer konular olarak belirlenmiştir (Gaziantep Serbest Bölgesi Raporu, Aralık 2013)

Gaziantep Serbest Bölgesi GAP bölgesinin sanayileşmesine katkıda bulunacak bir konumdadır. Havaalanına 25, İskenderun limanına 200, Mersin limanına 300 km uzaklıktadır. Öncüpinar sınır kapısına 60,Cilvegözü sınır kapısına ise 200 km uzaklıkta bulunması sınır ticareti potansiyelini de güçlendirmektedir (www.gasbas.com.tr,2014).

Çalışmanın bu bölümünde, Gaziantep Serbest Bölgesi'ne ilişkin dış ticaret verileri tablolar halinde verilmiş ve yorumlanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda,Gaziantep Serbest

Bölgesi'nin yıllara göre toplam ticaret hacimleri, yıllar ve işlem yönleri itibariyle işlem hacimleri ve diğer serbest bölgeler içindeki ihracat ve ithalat paylarına yer verilmiştir.

Tablo 3'teki veriler ışığında Gaziantep Serbest Bölgesi'nin diğer serbest bölgeler ihracatı içindeki payının 2001-2012 yılları arasında genellikle %1 seviyesinin altında kaldığı görülmektedir. Buna göre, adı geçen serbest bölgeden yapılan ihracatın çok önemsiz düzeylerde olduğu söylenebilir. Gaziantep ili son yıllarda Türkiye'nin önemli sanayi merkezleri arasında yer almakla birlikte, serbest bölge içerisinde üretim ve ihracat performansı oldukça düşük seviyelerde kaldığı söylenebilir.

Tablo 3. Gaziantep Serbest Bölgesi'nin İhracat İçerisindeki Payı(000 \$)

YILLAR	Gaziantep Serbest Bölgesi	Diğer Bölgeler Toplamı	Gaziantep'in Toplamdaki Yeri(%)
2001	7,677	926.101	0.83
2002	23,003	1.415.474	1.63
2003	21,571	1.906.695	1.13
2004	18,516	2.545.121	0.73
2005	16,182	2.957.042	0.55
2006	12,023	2.955.195	0.41
2007	9,720	2.933.156	0.33
2008	8,162	2.999.899	0.27
2009	5,565	1.938.186	0.29
2010	7,663	2.076.124	0.37
2011	12,149	2.510.678	0.48
2012	27,119	2.267.932	1.20

Kaynak: TÜİK 2013 dış ticaret verilerinden derlenmiştir.

Tablo 4'te ise Gaziantep Serbest Bölgesi'nin diğer serbest bölgeler ithalatı içerisindeki payı görülmektedir. Görüldüğü üzere, bölge ihracat verilerine benzer şekilde, ithalattan da çok düşük pay almaktadır.

Tablo 4. Gaziantep Serbest Bölgesi'nin İthalat İçerisindeki Payı (%)

YILLAR	Gaziantep Serbest Bölgesi	Diğer Bölgeler Toplamı	Gaziantep'in Toplamda Yeri
2001	9087.264	294113.215	3.09
2002	3133.117	571370.678	0.55
2003	1228.519	587683.195	0.21
2004	7064.445	804395.552	0.88
2005	6746.388	753313.803	0.90
2006	2537.686	941603.964	0.27
2007	616.042	1223113.304	0.05
2008	188.952	1334060.775	0.01
2009	4430.118	960856.683	0.46
2010	361.873	878085.083	0.04
2011	2119.143	1035937.602	0.20
2012	1222.931	1044604.364	0.12

Kaynak: TÜİK 2013 dış ticaret verilerinden derlenmiştir.

Tablo 5'te Gaziantep Serbest Bölgesi'ne ilişkin toplam ticaret hacmi verilerine göre, söz konusu serbest bölgenin toplam ticaret hacmi, ilk kuruluş yıllarını takip eden 2000-2003 yılları arası hızlı bir artış göstermektedir. Bununla birlikte, 2003 yılından sonra günümüze kadar genel olarak düşüş eğilimi sergilemiştir.

Tablo 5. Gaziantep Serbest Bölgesi'nin Toplam Ticaret Hacimleri (\$) (2000-2012)

Yıllar	Ticaret Hacimleri	Yüzde Artış Oranı
2000	35.671.398	-
2001	54.354.798	52%
2002	109.627.235	102%
2003	207.261.408	89%
2004	156.898.450	-24%
2005	132.431.759	-16%
2006	93.909.907	-29%
2007	72.785.643	-22%
2008	143.306.438	97%
2009	110.740.103	-23%
2010	128.337.659	16%
2011	112.052.922	-13%
2012	102.659.391	-8%
TOPLAM	1.460.037.111	-

Kaynak:Gaziantep Serbest Bölge Müdürlüğü Mayıs 2013 Raporu

Tablo 6'da görüldüğü üzere Gaziantep Serbest Bölgesi'nden yurtdışına mal çıkışı 2000 yılı itibariyle 456.165 dolar iken 2012 yılına gelindiğinde 50.185.760 dolara ulaşmıştır. Bölgeden Türkiye'ye mal çıkışının ise dalgalı bir seyir izleyerek 2000 yılındaki 17.536.419 dolar seviyesinden 2012 yılında 7.178.569 seviyesine gerilemiştir. Bölgeden Türkiye'ye mal girişinde yıllar içerisinde genel olarak düşme eğilimi görülmekle birlikte, 2009 yılından itibaren artarak son olarak 2012 yılında 28.543.852 dolar olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu tablonun dördüncü sütununa bakıldığında ise bölgeye yurtdışından mal girişinin yıllar itibariyle istikrarsız bir seyir izlediği ve son olarak 2012 yılında 15.156.805 dolara ulaştığı görülmektedir.

Tablo 6. Gaziantep Serbest Bölgesi'nde Yıllar ve İşlem Yönleri İtibariyle İşlem Hacimleri (\$)

Yıllar	Bölgeden Yurtdışına Mal Çıkışı	Bölgeden Türkiye'ye Mal Çıkışı	Bölgeye Türkiye'den Mal Girişi	Bölgeye Yurtdışından Mal Girişi
2000	456.165	17.536.419	10.530.643	6.864.330
2001	4.141.267	24.386.849	13.740.445	11.982.287
2002	11.157.339	47.795.460	25.781.187	21.577.326
2003	60.807.458	36.948.731	22.350.556	85.591.744
2004	40.467.005	49.937.831	18.929.410	47.216.589
2005	10.697.273	57.211.061	16.131.082	48.186.336
2006	12.994.961	36.301.932	12.999.201	30.833.869
2007	13.881.067	23.839.522	10.339.800	24.026.081
2008	15.832.782	36.788.360	8.724.683	34.731.775
2009	13.411.808	42.716.884	5.910.040	45.562.434
2010	26.296.622	41.057.402	7.774.237	52.253.236
2011	37.518.825	16.250.654	13.188.853	44.673.090
2012	50.185.760	7.178.569	28.543.852	15.156.805
TOPLAM	297.848.332	437.949.674	194.943.989	468.655.902

Kaynak: T.C Başbakanlık Dış ticaret Müsteşarlığı, Gaziantep Serbest Bölge Müdürlüğü Mayıs 2013 Raporu

5.SONUÇ

Vergilerden ve gümrük kısıtlamalarından arındırılmış olan serbest bölgeler uluslararası ticaretin geliştirilmesi ve artırılması yönünden önemli bir yere sahiptir. Çalışmada serbest bölgelerin karakteristik özellikleri değerlendirilmiş, dünyada ve Türkiye’de çeşitli uygulamaları incelenmiştir. Serbest bölgelerin uluslararası ticaretteki yeri ve önemi öncelikle bölgelerden yapılan ithalat ve ihracat rakamlarıyla gösterilmiştir. 2000-2012 yılları arasında tüm serbest bölgelerden yapılan toplam ithalat tutarı 10.963.740 \$ (bin dolar) şeklinde gerçekleşirken, toplam ihracat tutarı ise 26.667.176 \$ (bin dolar) seviyesine ulaşmıştır. Serbest bölgeler belirtilen yıllar arasında Türkiye’nin toplam ihracat ve ithalat rakamlarının çok küçük bir kısmını oluşturmakla birlikte, istihdam, teknoloji yayılımı, üretim vb. dolaylı katkılarla kurulduğu bölgenin sanayileşmesine hızlandırılmasında rol oynayabilir. Bu durum, Gaziantep Serbest Bölgesi özelinde ithalat ve ihracat rakamları, bölgenin ticaret hacmi, toplam işlem yönleri ve dış ticaretteki payı açısından değerlendirilmiştir.

Gaziantep Serbest Bölge Müdürlüğü tarafından yayınlanan Mayıs 2013 raporuna göre, söz konusu serbest bölgenin toplam ticaret hacmi 2000-2003 yılları arasında gerçekleştirdiği yükselişin ardından, 2004- 2012 yılları arasında 2008 ve 2010 yıllarında bir önceki yıla göre

kaydettiği artış haricinde, düşüş eğilimi göstermiştir. Öte yandan, Gaziantep Serbest Bölgesi'nin toplam dış ticaretteki yeri, 2007-2011 yıllarında düşüş göstermekle birlikte, diğer yıllarda yükseliş eğilimindedir. Söz konusu bölgeden 2000-2012 yılları arasında toplam yurtdışına malı çıkışı 297.848.332 \$ iken, bölgeden Türkiye'ye mal çıkışı 437.949.674 \$ seviyesindedir. Bölgeye Türkiye'den toplam mal girişi 194.943.989 \$ olduğu halde, bölgeye yurtdışından mal girişi 468.655.902 \$ olarak gerçekleşmiştir. Görüldüğü üzere, adı geçen serbest bölgeye Türkiye'den mal girişi yurtdışından mal girişine oranla daha düşüktür. Söz konusu durumun aksine, bölgeden Türkiye'ye mal çıkışı ise yurtdışına mal çıkışından oldukça fazladır.

Sonuç olarak, serbest bölgelerden yapılan dış ticaret gümrük ve diğer dış ticaret kısıtlamalarından arındırılmış olması nedeniyle ülkelerin dış ticaret hacmine olumlu katkı sağlayabilecek potansiyelde olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, genel olarak Türkiye'deki serbest bölgelerden yapılan dış ticaret çok düşük düzeydedir. Benzer şekilde, Gaziantep Serbest Bölgesi'nin de diğer serbest bölgelere oranla dış ticaret içinde fazla yer tutmadığı görülmektedir. Türkiye'nin son yıllarda sanayileşme alanında gerçekleştirdiği atılımlar azımsanamayacak düzeyde olduğu göz önünde bulundurulduğunda, yerli ve yabancıözel sektör yatırımlarının serbest bölgelerde de yoğunlaştırılması bu bölgelerin istihdam ve üretim hacminin yanı sıra dış ticaretine de önemli katkılar sağlayabilecektir. Öte yandan, Gaziantep Serbest Bölgesi'nin diğer serbest bölgeler içerisindeki payının düşüklüğü göz önünde bulundurulduğunda bu bölgeye yapılacak yatırımların hızlandırılması bölgenin ekonomik kalkınmasına olduğu kadar, Türkiye ekonomisinin gelişmesine de ivme kazandıracaktır.

6.KAYNAKÇA

- Akal, M. (2002).Serbest Bölgelerin Makroekonomik Etkileri. *Ekev Akademik Dergisi*, 6(12), 51-67
- Atik, H.A. (1998). Serbest Bölge ve Türkiye'de Serbest Bölgeler. Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş Araştırma Müdürlüğü, Ankara.
- Bağrıaçık, A. (1999). Belgelerle Uygulamalı Serbest Bölgeler.İstanbul. Bilim Teknik Yayınevi.
- Erdoğan, E. ve Ener, M. (2005). Küresel Pazarların Ekonomik Üsleri: Serbest Bölgeler. Ankara. NobelYayınları.
- Gümüş,E. (2007).Serbest Bölgelerde Vergi Uygulamalarının Değerlendirilmesi. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21(1), 50-51.
- Hava, T.H. (1999). Serbest Bölgeler ve Ege Serbest Bölgesi: Bir Durum Değerlendirmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 14(1), 113-124.
- Işık İ. veÇabuk M. (2007). Vergi Muhasebe ve Dış Ticaret Uygulamaları Açısından Serbest Bölgeler. Ankara.Maliye ve Hukuk Yayınları.
- Karaduman, N. veYıldız, Z. (2002).Serbest Bölge Uygulamalarının Dış Ticarete ve Yabancı Sermayeye Katkıları. *Süleyman Demirel Üniversitesi, İ.İ.B.F Dergisi*, 7(1), 133-152.

- Kutlu, E. (2008). İthalat ve İhracat Uygulamaları. Eskişehir.Açıköğretim Yayınları.
- Paksoy S. veGüllü M. (2011). Serbest Bölgeler Üzerine Bir Araştırma: Gaziantep Örneği. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(35), 113-133.
- T.C EKONOMİ BAKANLIĞI. (2013). Gaziantep Serbest Bölgesi Aralık 2013 Raporu, <http://www.freezone-antep.gov.tr/Content.aspx?ID=108> (Erişim Tarihi: 28.01.2014)
- T.C Ekonomi Bakanlığı. (2013). Serbest Bölge İstatistikleri, <http://www.ekonomi.gov.tr> (Erişim Tarihi: 07.12.2013)
- Tümenbatur, A. (2012). Serbest Bölgeler Ve Türkiye Ekonomisine Katkıları Üzerine Bir Değerlendirme. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(3), 339-356.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) (2013).Dış Ticaret İstatistikleri, <http://www.tuik.gov.tr>